بەش: سریانی

كۆلێژ: كۆلێژی پەروەدە

زانكۆ: سەلاحەددین – هەولێر

بابەت: كوردناسی گشتی

پەرتووكی كۆرس سیمستەری دووەم – (قۆناغی یەكەم -)

ناوی مامۆستا : د.ئاسۆ عبدالرحمن كريم بابان

ساڵی خوێندن: ٢٠٢٣/٢٠٢٢

پەرتووکی کۆرس

کوردناسی گشتی	
د. ئاسۆ عبدالرحمن کریم	
زمانی کوردی / پەروەردە	
ئیمێل aso.baban@su.edu.krd: **ژمارەی تەلەفۆن (بە پێی ئارەزوو):**	
کود: ٠١٠١EdA	
تیۆری ٣: کاتژمێر لە هەفتەیەکدا **پراکتیک :-**	یەک
پێنج ڕۆژ لە هەفتەیەکداهەموو رۆژەکانی دەوام لە بەش ئامادە دەبم بەمەبەستی وانەوتنەوە وسەرپەرشتی قوتابیانی پۆلی چوارەم لە پرۆژەی دەرچوون ،	
*** لە ساڵی (٢٠٠٤-٢٠٠٥) بڕوانامەی بەکالۆریۆسم لە زانکۆی سەلاحەدین – کۆلێژی پەروەردە/ بەشی کوردی بەدەستهێناوە .** *** لە ساڵی (٢٠٠٨) بڕوانامەی ماستەرم لە زمانی کوردی بە دەستهێناوە** **لە سالی (٢٠١٩) بروانانەی دکتوارم بە دەست هیناوە**	
کورد، (کوردۆلۆجی)، کوردناسی، مێژووی کۆن – ئیسلامی –نوێ ، ڕەچەڵەکی کورد، جوگرافیا، ئایین، زمان، پەیوەندیکردن، خێزانە زمان، دیالێکت، شێوەزار، ئەدەب، ڕێبازە ئەدەبییەکان، کلاسیک، ڕۆمانستیك، ڕیالیزم، ڕۆژنامەگەری .	

توێژینەوەزانستیەکاندەگرێتەوەکەلەسەرهەموولایەنەکانیژیانیکوردوەک (زمان ، ئەدەب ، جوگرافیا ، مێژوو ، ئاینوکلتورو...هتد)

ساندنیکورد.

زانستی بۆلێکۆڵینەوەلەکوردوەکنەتەوەوخاکی کوردستانوەکولاّتدەردەکەوێت،

ەنەتەوەکانی دونیاکەخاوەنی خەسڵەتوتایبەتمەندی نەتەوایەتی خۆیەتی وجیاوازەلەنەتەوەکانی ترلەڕووی نەژادوزمانوکلتورونەریتەوە،

کوردزانیاری ڕاستوپوختلەسەرئەمبابەتەبزانێتبەئامانجی گرێدانی تاکی کوردبەنەتەوەوخاکی خۆی کەتایبتەبەخۆی وجیاوازەلەهەموونەتەوەکانی تر.

یاوازلەهەربابەتێکی تربەپێویستیەکی گرنگی هەمیشەی دابنرێودەبێتلەهەموکۆلیژوبەشەجیاجیاکانی زانکۆکانی هەرێمی کوردستانبخوێندرێت.

بابەتانەیە کە لە بارەی گەلی کوردەوە روونەکراونەتەوە، لێرەدا روونتر دەکرێنەوە و قوتابیان و خويَندکارانیان پێ ئلشنا

نبیری گشتی دەبێ

ەی،کە ناحەزانی نەتەوەی کورد دژی کوردییان نوسیوە و نابابەتییانە لە بەرژەوەندی خۆیان ڕاستییەکانیان شێواندووە .

ویێندکارانی غەیرە کورد، بە ڕیشە و ڕەچەڵەکی کورد و سەربەخۆی زمانی کوردی و داب و نەریت و شێوازی بیرکردنەوە و

ان بە سامانی دەوڵەمەندی کەلتوور و کەلەپوور و جوگرافیا لایەنە جیاجیاکانی ژیانی نەتەوەی کورد و نەژاد و مێژوو و زمان و

کاران لەو حەقیقەتەی کە کورد نەتەوەیەکی خاک دابەشکراوی بێ قەوارەیە و بە درێژایی مێژوو توشی قڕکردن و ڕاگواستن و
نامەی نەتەوەیی بۆتەوە .

انە ، کە کوردیش خاوەنی زمانێکە لە ئاستی زمانەکانی دیکەی دنیادایە لە ڕووی سروشت و پێکهاتەوە ، هەوڵ بدا بۆ پێشخستنی
زمانی کوردی لە نووسین و داهێنانەکانیدا.-

ایە ، لەوانە

ستای بابەت لە هۆلی دیاریکراودا ئامادەبێت .

ابەتەکە بکات .

وێنێتەوە .

ەشداری بکات لەو تاقیکردنەوانەی کە لەلایەن مامۆستای بابەتەوە دیاریدەکرێت .

رەوە لە کاتی دیاریکراو

هێنری بۆ گەیشتن بەئامانجەکان و گەیاندنی زانیارییەکان بۆ قوتابی وەکو رێگای ئامادەکاری،کە تیایدا بابەتەکان بە قوتابیان دەدرێ لەگەڵ ی وەکو ڕێگای گفتوگۆ و پرسیار و وەڵام (سوأل و جواب) لەپێناو دەوڵەمەندکردنی بابەتەکەو باشتر گەیاندنی زانیارییەکان. بەکارهێنانی شتی بابەتی وانەکەو بوونی سەرچاوە و هۆکاری پێویستی بەردەست دەگۆڕێ.

ڕێگای ئەنجامدانی کویز و لێپرسینەوەی ڕۆژانە لە بابەتەکە و ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی وەرزی دەبێ کە لە تێکڕای رزی دەبێ.

Course Book

١٦. لیستی سەرچاوە

١- د. وریا عومەر ئەمین، ئاسۆیەکی تری زمانەوانی.

٢- عەبدولوەهاب خالد، زمان و زمانڤانی.

٣- د. رەفیق شوانی، زمانی کوردی شوێنی لەناو زمانەکانی جیهاندا.

٤- د.رەفیق شوانی، چەند بابەتێکی زمان و رێزمانی کوردی.

٥- پ د فریدریش موولێر ، پ د ئەلبێرت سوسێن، پ د هۆگۆ مەکاس، وە رگێرانی لە ئەڵمانیەوە: د. حەمید عەزیز، زمانی کوردان چەند لێکۆڵینەوەیەکی فیلۆلۆجی زمان.

٦- بیهزاد خۆشحاڵی، و: مستەفا غەفور، فیلۆلۆجیای زمانی کوردی و مێژووی کوردستان.

٧- کۆڕی زانیاری کورد، بەرکوتێکی خەرمانی کوردناسی لە ئەوروپا.

٨- د. ئەورەحمانی حاجی مارف، فەرهەنگی زماننامسی.

٩- محەمەد مەعروف فەتاح

١٠- محەمەد ئەمین هەورامانی، مێژووی رێبازی زمانی کوردی.

١١- میهردادی ئێزیدی، چەردە باسێك لەبارەی کوردانەوە.

١٢- سەعید مەموزینی، بەرکولێك لە مێژووی کورد و کوردستان.

١٣- عەبدولرەحمانی قاسملۆ ، کوردستان و کورد.

١٤- محەمەد ئەمین زەکی بەگ، خولاسەی تاریخی کورد و کوردستان.

١٥- قەیس کاکل تۆفیق، جۆرەکانی رستەو تیۆری کردە قسەییەکان، نامەی ماستەر.

١٦- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی.

١٧- د. مارف خەزنەدار، مێژووی ئەدەبی کوردی.

١٨- شەرەفنامە، شەرەفخانی بەتلیسی، هەژار کردوویەتی بە کوردی.

١٩- د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی گەلی کورد.

٢٠- د. ئارشاك پۆلادیان، و:ئازاد عوبێد ساڵح، کورد لە سەرچاوە عەرەبییەکاندا.

٢١- د. شوکریە رەسول، ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەبی کوردی.

٢٢- د. عەلی عەبدولوافی، و: د. ئیبراهیم عەزیز، زانستی زمان.

٢٣- محمد معروف فتاح، زمانەوانی.

٢٤- عیزەدین مستەفا ڕەسولێ،ئەدەبیاتی نوێی کوردی.

٢٥- ئەحمەد سالار،ڕێبازە سەرەکییەکانی ئەدەب و هونەر.

٢٦- سدیق بۆرەکەیی،مێژووی وێژەی کوردی.

٢٧- خورشید ڕەشید ئەحمە،ڕێبازی ڕۆمانتیك لە ئەدەبی کوردیدا.

ناوی مامۆستای وانەبێژ	١٧. بابەتەکان
د. ئاسۆ عبدالرحمن کریم **(٣) کاتژمێر لە هەفتەیەکدا**	**یەکەم / بەشی جوگرافیا** – ڕوونکردنەوەی کۆرسبووک –دەروازەیەک بۆ کوردستان ١- زاراوەی کوردستان ٢- شوێن (پێگەی جوگرافی) ٣- شوێنی ئەسترۆنۆمی ٤- سنوور و ڕووبەر و شێوە تایبەتمەندی سروشتی کوردستان ١- بەرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا) ٢- ئاو و هەوا ٣- دەرامەتی ئاوی تایبەتمەندی مرۆی کوردستان ١- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی پێکهاتە ٢- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی ژینگە ٣- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی قەبارە ژیانی ئابووری لە کوردستاندا ١- کشتوکاڵ ٢- سامانی ئاژەڵ ٣- پیشەسازی و کانزاکان

٤- گەشتوگوزار **دووەم / مێژوو** یەکەم: تەوەرەی مێژووی کورد لەبابەتی کورد (کوردناسی) أ- ناوی کوردو کوردستان ١- کوردناسی چەمک و واتاکەی ٢- وشەی کورد (ڕیشەیی و مانای) ٣- زاراوەی کوردستان لەسەرچاوەکاندا ب- مێژووی ڕیشەی نەژادی کورد ١- نەژادی کورد لە دیدی ڕۆژهەڵاتناسان ٢- نەژادی کورد لە دیدی مێژوونوسانی کورد و غەیرە کورد ج- دانیشتوانی کۆنی کوردستان ١- هۆزەکانی کۆنی کورد ٢- مێژووی شارستانیەتی کۆنی کورد دووەم: سەرەتاکانی پەیوەندی کورد بەئاینی ئیسلام • جابانی کورد • فەتحکردنی کوردستان لەسەردەمی خەلیفە عومەری کوری خەتاب • بارودۆخی کوردستان لەسەردەمی خەلافەتدا - میرنشینە کوردیەکان لەسەردەمی عەباسیدا - چەند لایەنێکی شارستانیەتی کورد لەسەردەمی ئیسلامیدا - دەوڵەتی ئەیوبی و ڕۆڵی ڕابەرایەتی سەلاحەدینی ئەیوبی	

- ڕۆڵی شارستانی زانایینی کورد لە مێژووی ئیسلامیدا سێ یەم: مێژووی نوێ و هاوچەرخی کورد - سەرهەڵدان و بوژانەوەی میرنشینە کوردییەکان - هۆکارەکانی ڕوخانی میرنشینە کوردییەکان - کوردستان لەململانێی وڵاتانی هەرێمیدا - هەندێ لایەنی پرشنگداری شارستانیەتی میرنشینەکان - بزاڤ و شۆرشە کوردییەکان لەسەدی نوزدە و بیستدا - کورد و بزاڤی ڕێکخراوەیی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستدا کورد لە کۆنگرە و پەیماننامە نێودەوڵەتیەکاندا - کۆماری کوردستان لە مەهاباد - باشوری کوردستان لەشۆرشی ١٤تەموزی ١٩٥٨ تا کو نسکۆی شۆرشی ١٩٧٥ جینۆساید **سێیەم / زمان** ١- زمان و گرنگی زمان و جۆرەکانی زمان (پێناسەی زمان لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونی و کۆمەڵایەتی و گرنگی زمان و و جۆرەکانی زمان (نوسراو،جەستەیە) ٢- تایبەتییەکانی زمان (زمان ڕەفتارە – زمان دەنگە – زمان سیستەمە- زمان تایبەتە بەمرۆڤ – زمان هێمایە – زمان داهێنانە) ٣- گریمانەکانی پەیدابوونی زمان	

	(بۆچوونی ئایینی-بۆچوونی رێکەوتن – بۆچوونی بانگ و قیژە – بۆچوونی بزاوتن – بۆچوونی پەیوەندی) ٤- خێزانە زمانییەکان (هیندۆ ئەوروپی – سامی و حامی – تۆرانی)، هاوبەشی زمانی کوردی و هیندۆئەوروپی. ٥- مێژووی زمانی کوردی و قۆناغەکانی (قۆناغی کۆن – قۆناغی ناوەند – قۆناغی شێوەزار – قۆناغی نوێ) ٦- زارەکانی زمانی کوردی و شوێنی جوگرافی (زار – تایبەتمەندی زار – جۆرەکانی زار – زارەکانی زمانی کوردی) ٧- زمانی ستاندەرد و هۆکارەکانی دروستبوونی (زمانی ستاندەرد،شێوەی دروستبوونی (ئایینی – سیاسی – ئەدەبی بەرز)، هۆکاری نەبوونی ستاندەرد لە زمانی کوردیدا) . ٨- ڕێنووسی زمانی کوردی و گرفتەکانی پیتەکانی زمانی کوردی – گەشەی نوسین – نوسینی نمونەیی – جۆرەکانی ئەلفوبێ – گرفتەکانی ڕێنوسی کوردی) ٩- پلانی زمان و سیاسەتی زمانی (زمانی دایک و پارێزگاریکردن لێی –گرنگی نەتەوایەتی زمانی دایک، ڕۆڵی نەرێنی زمانی بیانی لەسەر زمانی دایک – پلانی زمان – زمان و ئاسایشی نەتەوەیی) ١٠- ململانێی زمانی بێگانە لەگەڵ زمانی کوردی

	(چەمکی ململانێ، قۆناغەکانی ململانێ، کارتێکەرەکانی سەر ململانێ) - گەشە و گۆڕانی زمانی (چەمکی گۆڕان – بنەماکانی گۆڕان – هۆکارەکانی گۆڕانی زمان – ئاستەکانی گۆرانی زمان) ١٢- زمان و کەلتوور (ڕەنگدانەوەی کەلتووری کوردی لە زماندا : ڕێزگرتن – پێکەوە ژیان – تەبایی – مرۆڤدۆستی ...هتد) **چوارەم / لیژنەی ئەدەب** یەکەم - مێژووی ئەدەبی کوردی دووەم- ڕۆژنامەگەری کوردی أ- ئەدەبی فۆلکلۆر (-پێناسەی فۆلکلۆر – گرنگی و بەهای فۆلکلۆری کوردی و رۆلی لە بونیادی شارستانی کورددا- بەشەکانی فۆلکلۆر (ئەفسانە –داستان – هەقایەت – پەندی پێشینان – مەتەڵ- -گۆرانی و هۆنراوە، ...هتد (هێنانەوەی نمونە بۆ هەریەکێکیان) . ب- ئەدەبی نوسراو (شیعر –پەخشان) ١- شیعری کوردی (قۆناغەکانی شیعری کوردی) یەکەم / شیعری کلاسیکی کوردی (شێوازی شیعری کلاسیکی کوردی لە ڕووی ڕوخسار و ناوەرۆکەوە) قوتابخانەکانی شیعری کلاسیکی کوردی

– ئەدەبیاتی لوڕی : کورتەیەکی مێژووی دەربارەی باباتاهیری هەمەدانی و نمونەی شیعری

– ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو : کورتەیەک دەربارەی ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو، نمونەی شیعری مەلای جزیری

ئەدەبیاتی کرمانجی خواروو، قوتابخانەکەی سێ کوچکەی بابان و نمونەی شیعری نالی

دووەم / شیعری نوێی کوردی

– شیعری رۆمانتسیزمی کوردی

– مێژووی سەرهەڵدانی شیعری نوێ و هۆکارەکانی نوێبوونەوە

– تایبەتمەندێتی شیعری رۆمانسیزمی کوردی و جیاوازی لەگەڵ رۆمامسیزمی ئەوروپی

– چەند نمونەیەکی شعری (گۆران وەک نمونە)

سێیەم / شیعری هاوچەرخی کوردی (لە بزوتنەوەی ڕوانگەوە تا دوای ڕاپەرین) لە ڕووی روخسار و ناوەرۆک و تایبەتمەندییەوە .

پەخشانی کوردی

_ مێژووی سەرهەڵدانی پەخشانی کوردی و هێنانەوەی نمونە لە نێو (دەقە کۆنەکان بە نمونەی سەرەنجام و میسحەفا رەش و جیلوە، ئاقییە نامە، مەولودنامە، مەلامەحموودی بایەزیدی، ئەحمەدی خانی ...هتد) .

هونەرەکانی پەخشانی کوردی : (هەقایەت – پەندی پێشینان – قسەی نەستەق – مەتەڵ – وتار – خوتبە – سەرگوزشتە – نامە – راگوزاری – چیرۆک – رۆمان – دراما) زۆر بە چری باسی هەریەکەیان بکرێت و نمونەیان بۆ بهێنرێتەوە) . یان دەتوانێت تەنیا

	جەخت لەسەر ئەم سێ هونەرەی خوارەوە بکاتەوە : - چیرۆکی کوردی - درامای کوردی - رۆمانی کوردی تێبینی : (مامۆستای بابەت دوای دیاریکردنی هونەرەکانی پەخشان، باشتر وایە جەخت لەسەر ئەو سێ هونەرەی سەرەوە بکاتەوە، بۆ نمونە لە بابەتی چیرۆکی کوردیدا باسی ئەمانە بکات : - مێژووی سەرهەڵدانی صیرۆکی کوردی - تایبەتمەندێتی چیرۆکی کوردی - شێوازی چیرۆکی کوردی بە پێی قۆناغەکانی چیرۆکی کوردی لە رۆمانیشدا بە هەمان شێوە : - مێژووی سەرهەڵدانی رۆمانی کوردی - قۆناغەکانی رۆمانی کوردی لە درامادا : - هونەرەکانی درامای کوردی (شانۆ – تەلەفزیۆن – سینەما – رادیۆ) . - مێژووی سەرهەڵدانی شانۆی کوردی، وەک دەقی نوسراو – نەک نمایش و هونەری نواندن - تایبەتمەندێتی شانۆی کوردی (جەختکردنەوە لە سەر ناوەرۆک) .

	تيَبيني / دياريكردني كاتي تاقيكردنةوةي وةرزي بة ئارةزووي مامؤستاي بابةت دةبيَت .
	١٨. بابەتی پراکتیک (ئەگەر هەبێت)

١٩. تاقیکردنەوەکان

پرسیارەکانی ئەزموونەکان گشتگردەبن و شێوازی پرسیارەکان لە روونکردنەوە و جیاوازی و هەڵە وراست هەروەها هۆ دەبێت

لە سەرەتای ساڵەوە تا کۆتایی ئەنجامدانی (٣) تاقیکردنەوەی مانگانە ئەنجام دەدرێت، جگە لە چالاکی دیکە

پرسیارەکانی ئەزموونەکان گشتگردەبن و شێوازی پرسیارەکان لە روونکردنەوە و جیاوازی و هەڵە وراست هەروەها هۆ دەبێت

لە سەرەتای ساڵەوە تا کۆتایی ئەنجامدانی (٣) تاقیکردنەوەی مانگانە ئەنجام دەدرێت، جگە لە چالاکی دیکە

١. دارشتن: لەم جۆرەتاقیکردنەوەیە پرسیارەکان زۆربەی بە وشەی وەک روون بکەوە چۆن...؟
هۆکارەکان چی بوون...؟ بۆچی...؟ چۆن...؟ دەستپێدەکات.
لەگەڵ وەڵامی نموونەییان
نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت

٢. راست وچەوت: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە رستەیەکی کورت دەربارەی بابەتێک دەستەبەردەکرێت وپاشان قوتابی بە ڕاست یان چەوت دادەنێت. نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت.

٣. بژاردەی زۆر: لەم جۆرە تاقیکردنەوەیە ژمارەیەک دەستەواژە دەستەبەردەکرێت لە ژێر رستەیەک وپاشان قوتابیان دەستەواژەی راست هەڵدەبژێرێت. نموونە دەبێت دەستەبەربکرێت.

٢٠. تێبینی تر

٢١. پێداچوونەوەی هاوەڵ